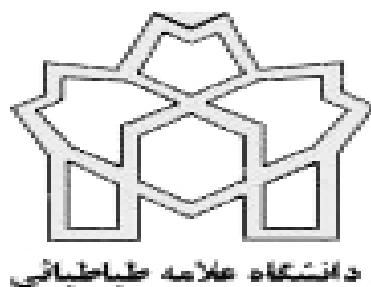

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

عنوان:

راهکارها و پیامدهای اقامه دعوی از سوی سهامداران شرکت

سهامی

استاد راهنما:

دکتر محمد رضا یاسبان

استاد مشاور:

دکتر غلام نبی فیضی چکاب

دانشجو:

عبداله آل جعفر

زمستان ۹۳

تقدیم

«اثری» کوچک است خیلی کوچک و شاید هیچ!

اما به یاد عهد قدیم و رسم ادب

تقدیم می شود به:

آنانکه وجودشان برایم همه مهر بود و وجودم برایشان همه رنج

تقدیم به مهربانترین پدر و صبورترین مادر

آنانکه توانشان رفت تا توانا شوم

مویشان سفید گشت تا روسفید شوم

و راستی قامت در شکستگی قامتشان بقا یافت

به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودشان که در این سردترین روزگاران

بهترین پشتیبان است و محبت های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند.

تشکر و قدردانی

سپاس بیکران پروردگار یکتا را که هستی‌مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت. به امید آنکه توفیق یابم جز خدمت به خلق او نکوشم.

اعتراف می‌کنم که نه زبان تشکر تو را دارم و نه توان تشکر از بندگان تو؛ اما بر حسب وظیفه، بر خود لازم می‌دانم از زحمات پدر و مادر عزیزم که در تمام دوران تحصیل همواره مشوق و پشتیبان اینجانب بوده‌اند کمال تشکر را بنمایم. خدایا! نه می‌توانم موهایشان را که در راه عزت من سفید شد، سیاه کنم و نه برای دست‌های پینه‌بسته‌شان که ثمره تلاش برای افتخار من است، مرهمی دارم. پس توفیقم ده که هر لحظه شکرگزارشان باشم و ثانیه‌ثانیه عمرم را در عسای دست بودنشان بگذرانم.

همچنین از زحمات اساتید ارجمند و شایسته، جناب آقای دکتر محمدرضا پاسبان و جناب آقای دکتر غلام‌نبی فیضی چکاب که مسلماً این پایان‌نامه بدون راهنمایی‌ها و نقطه‌نظرات ارزنده ایشان راه به جایی نمی‌برد، کمال تشکر و سپاسگزاری را دارم و امیدوارم در لحظه‌لحظه زندگیشان پروردگار متعال یاورشان باشد. آرزویم این است لحظه‌ای از عمر خود را پیرو راه ایشان باشم و بتوانم روزی، بخش کوچکی از زحمات ایشان را جبران نمایم.

از زحمات و راهنمایی‌های تک‌تک اعضای خانواده‌ام که در تمام جنبه‌های عاطفی، مادی، علمی و معنوی پشتیبان اینجانب بوده‌اند، کمال تشکر و سپاسگزاری را دارم.

در نهایت از کلیه اساتید محترم دانشگاه علامه طباطبایی و کلیه دوستان صمیمی و مهربانم که از وجودشان بهره‌مند شدم سپاسگذارم.

چکیده

راهکارهای اقامه دعوی سهامداران به دو طریق کلی، به ترتیب به نام و از طرف شرکت سهامی و دیگری به نام و از طرف خود سهامدار می‌باشد. اقامه دعوا سهامدار به نام و از طرف شرکت که همان دعوی مشتق است، در جهت اداره مناسب شرکت و حمایت از شرکت سهامی در برابر تخلفاتی است که مدیران در انجام وظایف خویش در برابر شرکت تعهد نموده‌اند. ماده ۲۷۶ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت ۱۳۴۷ که به امکان اقامه دعوی مشتق اشاره دارد، طرح دعوی مشتق را صرفاً علیه اشخاص مذکور در ماده ۲۷۶ قانون مزبور ممکن می‌داند. در راهکار دوم سهامدار می‌تواند علیه هر شخص حقیقی یا حقوقی و از هر دو جنبه حقوقی و کیفری اقامه دعوی نماید، برخلاف دعوی مشتق که فقط از جنبه حقوقی می‌تواند اقامه می‌گردد. در دعوی مشتق که بطور استثنایی از طرف شخص غیرذینفع (سهامدار) اقامه می‌شود، ذینفع خود شرکت سهامی می‌باشد، اما در طرح دعوا سهامدار به نام خود، ذینفع خود سهامدار می‌باشد. مطالعه مفهوم ذینفع در قانون تجارت و لایحه اصلاح قانون تجارت ۱۳۴۷ نشان می‌دهد که قانونگذار برای مفهوم ذینفع در قوانین مختلف از جمله قانون تجارت شاخصی تعیین ننموده است و باید با بررسی در مواد مختلف قانون تجارت ۱۳۱۱ و لایحه اصلاحی ۱۳۴۷، مفهوم ذینفع را بدست آورد.

واژگان کلیدی: دعوی مشتق، شرکت سهامی، قانون تجارت، ذینفع

فهرست مطالب

چکیده	۱
مقدمه	۱
۱) طرح مساله	۵
۲) اهداف تحقیق	۵
۳) ضرورت و اهمیت تحقیق	۶
۴) سوالات تحقیق	۶
الف)سئوال اصلی	۶
ب)سئوالات فرعی	۶
۵) فرضیه های تحقیق	۶
الف) فرضیه اصلی	۷
ب)فرضیه های فرعی	۷
۶) پیشینه تحقیق	۷
۷) روش تحقیق	۸
۸) سازماندهی تحقیق	۸
بخش یکم: راهکارهای اقامه دعوی سهامداران	۱۰
فصل یکم: راهکارهای اقامه دعوی سهامداران به نام شرکت	۱۱
مبحث نخست: اقامه دعوی مشتق	۱۱
گفتار یکم: دیدگاههای حقوقدانان در زمینه دعوی مشتق	۱۵
گفتار دوم: شرایط اقامه دعوی مشتق	۱۷
گفتار سوم: قواعد شکلی حاکم بر دعوی مشتق	۲۲

۲۵	مبحث دوم: اقامه دعوی سهامداران به نام شرکت علیه ثالث
۲۷	گفتار اول: مسئولیتهای شخص ثالث
۲۹	گفتار دوم: شکایت کیفری سهامداران به نام شرکت
۳۰	فصل دوم: راهکارهای اقامه دعوی سهامداران به نام خود
۳۰	مبحث نخست: اقامه دعوی حقوقی
۳۱	شروط لازم برای اقامه دعوی سهامداران به نام خود
۳۵	مبحث دوم: اقامه دعوی کیفری
۳۵	گفتار یکم: سهامداران در خصوص طرح دعوی به نام خود آیا شاکی خصوصی هستند؟
۳۸	گفتار دوم: موارد عمومی شکایت کیفری
۴۰	گفتار سوم: اقامه دعوی سهامدار علیه شخص حقوقی
۴۳	گفتار چهارم: مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی به موجب قوانین موضوعه
۴۵	گفتار پنجم: شروط تحقق مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی
۴۸	مبحث سوم: خلاصه‌های از یک پرونده
۵۴	بخش دوم: پیامدهای اقامه دعوی
۵۵	فصل یکم: ذینفع پیامدهای اقامه دعوی
۵۵	مبحث نخست: مفهوم ذینفع از نظر فقهی و حقوقی
۵۶	گفتار یکم: مفهوم و معنای فقهی ذینفع
۵۷	گفتار دوم: مفهوم حقوقی - قانونی ذینفع
۶۱	مبحث دوم: ذینفع پیامدهای دعوی سهامداران
۶۱	گفتار یکم: ذینفع پیامدهای اقامه دعوی حقوقی
۶۲	گفتار دوم: ذینفع پیامدهای اقامه دعوی کیفری
۶۷	فصل دوم: مسئولیتهای مدنی و کیفری
۶۷	مبحث نخست: هزینه دادرسی
۶۸	گفتار یکم: هزینه دادرسی اقامه دعوی سهامداران به نام شرکت

گفتار دوم: هزینه دادرسی اقامه دعوی سهامداران به نام خود	۶۹
گفتار سوم: اعسار از هزینه دادرسی	۷۱
گفتار چهارم: خسارت دادرسی دعوای مشتق	۷۳
مبحث دوم: معامله مدیران با شرکت	۷۴
گفتار اول: وضعیت حقوقی معامله اموال توسط مدیران	۷۴
گفتار دوم: ضمانت اجرای معامله مدیران	۷۹
مبحث سوم: مسئولیتهای بازرسان	۸۳
گفتار یکم: امکان اقامه دعوی علیه بازرسان	۸۳
گفتار دوم: مسئولیتهای بازررس	۸۶
نتیجه گیری و پیشنهادات	۹۲
پیشنهادات	۹۶
منابع	۹۸

فهرست علائم و اختصارات

ل.ا.ق.ت.مصوب ۱۳۴۷	لایحه قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷
ق.م	قانون مدنی
ق.ت. ۱۳۱۱	قانون تجارت ۱۳۱۱
ق.آ.د.م	قانون آیین دادرسی مدنی
ق.م.ا. ۱۳۹۲	قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲

با وجود اینکه پیشینه تاریخی تاسیس شرکت سهامی در ایران به قبل از سال ۱۳۰۳ هجری شمسی بر می‌گردد، اولین قانون تجارت ایران که به موجب آن پدیده‌ای به نام شرکت تجاری دارای شخصیت و دارایی مستقل از شرکا وارد حقوق موضوعه ایران شد، در سال‌های ۱۳۰۴-۱۳۰۳ هجری شمسی به تصویب رسید.^۱ در رابطه با شرکت‌های تجاری اگر چه تعاریف مختلفی ارائه شده است در نهایت می‌توان شرکت‌های تجاری را این چنین تعریف نمود: «رابطه یا نهادی برآمده از توافق میان دو یا چند شخص که با اختصاص بخشی از دارایی خود به منظوری خاص تحت عنوان شخصیت حقوقی مستقل به قصد تحصیل سود تشکیل می‌گردد».^۲

ماده ۱ ل.ا.ق.ت ۱۳۴۷^۳ شرکت سهامی را تعریف نموده و ماده ۴ قانون مزبور شرکت‌های سهامی را به دو نوع عام و خاص تقسیم می‌نماید.^۴ یکی از مهمترین فواید شرکت‌های سهامی اینست که سرمایه شرکت به قطعات سهام تقسیم می‌شود و سهام که به صورت اوراق بهادار صادر می‌شود به سهولت قابل نقل و انتقال است. کسانی که سرمایه خود را در شرکت‌های سهامی می‌گذارند ممکن است در موقع احتیاج سهام خود را به فروش برسانند یا آنکه آن را نزد بانکها و موسسات اعتباری گرو گذاشته و تسهیلات بانکی دریافت نمایند که سهامدار نامیده می‌شوند. سهامدار شخصی است که مالک برگ سهم در شرکت‌های سهامی می‌باشد. سهامدار مالک قسمتی از دارایی و سرمایه شرکت نمی‌باشند، بلکه با تشکیل شرکت و ایجاد شخصیت حقوقی مستقل، این شرکت است که مالک سرمایه می‌باشد و سهامدار

۱. تفرشی، محمد عیسی، مباحث تحلیلی از حقوق شرکت‌های تجاری، ج اول (انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چ اول، ۱۳۷۸)، ص ۵.

۲. پاسبان، دکتر محمدرضا، حقوق شرکت‌های تجاری، (انتشارات سمت، چ پنجم، ۱۳۸۹)، ص ۵۹.

۳. ماده ۱ لایحه اصلاحی قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷: «شرکت‌های سهامی شرکتی است که سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام محدود به مبلغ اسمی سهام آنها است».

۴. ماده ۴ لایحه اصلاحی قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷: «شرکت سهامی به دو نوع تقسیم می‌شود: نوع اول- «شرکت‌هایی که موسسین آنها قسمتی از سرمایه شرکت را از طریق فروش سهام به مردم تامین می‌کنند. این گونه شرکت‌ها شرکت سهامی عام نامیده می‌شوند. نوع دوم- شرکت‌هایی که تمام سرمایه آنها در موقع تاسیس منحصر توسط موسسین تامین گردیده است. این گونه شرکت‌ها شرکت سهامی خاص نامیده می‌شوند».

به جهت مالکیت ورقه سهم دارای حقوق و تکالیفی می‌گردد. شرکتهای سهامی توسط هیات مدیره و مدیرعامل اداره می‌شود که معمولاً از بین سهامداران عمده انتخاب می‌شوند.^۵ تصمیمات در شرکتهای سهامی توسط هیات مدیره یا مدیران گرفته شده و بوسیله مدیرعامل اجرا می‌شود. در این بین با توجه به اینکه قدرت تصمیم‌گیری و اداره شرکت در اختیار سهامدارانی است که مالک اکثریت سهام دارای حق رای می‌باشند، آنها می‌توانند در موارد گوناگون حقوق سهامداران اقلیت را نادیده گرفته و از طریق تایید و تنفیذ تصمیمات در مجامع عمومی، به شرکت و سهامداران اقلیت خسارت وارد نمایند. در جهت رعایت حقوق سهامداران اقلیت که در هیات مدیره نماینده‌ای ندارند یا نماینده‌شان از قدرت کمی برخوردار است، ایجاب می‌نماید که برای سهامداران در جهت کنترل اعمال مدیران و مدیرعامل راهکاری وجود داشته باشد. با توجه به مستقل بودن شخصیت حقوقی شرکت، در صورت ارتکاب خطا توسط مدیران، با در نظر گرفتن اینکه تعهد مدیران به انجام وظایف در مقابل شرکت می‌باشد تنها شرکت در این زمینه طرف مقابل مدیران و مدیرعامل بوده و در واقع ذینفع است.

در حقوق ایران تعقیب اشخاص ثالث تحت همان شرایط عام مسئولیت مدنی امکان‌پذیر بوده و در صورت عدم تعقیب ثالث توسط مدیران و ورود خسارت به شرکت، سهامداران می‌توانند جهت تعقیب مدیران به دادگاه مراجعه نمایند.^۶ در واقع در صورت ورود خسارت به منافع سهامدار توسط شخص ثالث یا هر شخص دیگری قانونگذار این حق را برای وی مقرر کرده تا در جهت احقاق حق خویش برآید. در این حالت ورود خسارت از ناحیه هر شخص باشد، اهمیتی در امکان اقامه دعوا ندارد، چراکه سهامدار در پی احقاق حق شخصی خویش می‌باشد.

حق اقامه دعوا در صورتی بوجود می‌آید که حسب ادعا حق قانونی و مشروعی که موجود بوده مورد تجاوز یا انکار قرار بگیرد. یکی از قواعد اولیه در آیین دادرسی دادگاه‌ها این است که اقامه‌کننده

---

^۵ ساجدی، ولی، مسئولیت اعضای هیات مدیره در شرکت‌های سهامی (بورس، شهریور و مهر ۱۳۸۵، ش ۵۵-۵۴)، ص ۳۴.
^۶ پاسبان محمدرضا و جهانیان مجتبی، دعوای مشتق و آیین آن: بررسی تطبیقی در حقوق ایران و انگلیس (پژوهش حقوق خصوصی، سال دوم، شماره چهارم، پاییز ۱۳۹۲)، ص ۱۰۴.

دعوا در طرح آن ذی نفع بوده و به نام خود اقدام کند. به عبارت دیگر، حکم صادره در نهایت نفعی برای اقامه‌کننده برساند. در غیر این صورت دعوی طرح شده از سوی دادگاه پذیرفته نشده و رد می‌گردد؛ چراکه رسیدگی به امری که برای فرد درخواست‌کننده فاقد هر گونه نفعی است عبث و بیهوده تلقی شده و بی‌جهت باعث تراکم پرونده‌های قضایی در دادگاه‌ها خواهد شد. در واقع هدف دادخواهی در دستگاه قضایی زمانی حاصل می‌گردد که عدل و دادی به نفع شخص مدعی موجود بوده و حکم صادره برای وی چنین افاده‌ای کند. در اشخاص حقوقی (از جمله شرکت‌های سهامی) رکن ابرازکننده اراده و اجرا کننده تصمیمات وی عبارت از اعضای هیات مدیره و مدیرعامل شرکت است که در صورت تخلف یا تقصیر خود سهامداران یا شخص ثالث و ورود خسارت به شرکت، اقامه دعوی علیه آنان از طرف هیات مدیره یا مدیرعامل صورت می‌گیرد. البته در صورت تخلف یا تقصیر خود ارکان اجرایی و ورود خسارت به شرکت عملاً اقامه دعوا علیه خودشان منتفی می‌گردد، چراکه همین اشخاص هستند که باید اقدام به ابراز اراده شرکت و اقامه دعوی علیه هیات مدیره یا مدیرعامل نمایند.

در جهت نیل به اهداف بیان شده در بخش اول، فصل اول را با عنوان اقامه دعوا سهامداران به نام شرکت پیگیری نموده و دعوی مشتق را از جهت پذیرش چنین دعوی و نیز شرایط طرح مورد بررسی قرار می‌دهیم. لازم به توضیح است که درپیش‌نویس لایحه آیین دادرسی تجاری بخشی با عنوان دعوی مشتق در ۴ ماده تقریر شده است^۷ که اگرچه کاستی‌هایی دارد اما نسبت به ل.ا.ق.ت ۱۳۴۷ نوآوری‌هایی

---

^۷ پیش‌نویس لایحه آیین دادرسی تجاری، فصل ششم - دعوی مشتق، ماده ۹۰- شخص یا اشخاصی که مجموع سهام آنان حداقل یک پنجم سهام شرکت باشد می‌توانند در صورت تخلف یا تقصیر رییس و اعضای هیات مدیره و یا مدیرعامل به نام و از طرف شرکت علیه رییس یا تمام یا بعضی از اعضای هیات مدیره و مدیرعامل اقامه دعوا کنند و جبران کلیه خسارات وارده به شرکت را از آنها مطالبه کنند. به این دعوا، دعوی مشتق گویند.

ماده ۹۱- در دعوی مشتق سازش اعم از اینکه در دادگاه باشد یا خارج از آن و همچنین استرداد دادخواست یا دعوی با تایید دادگاه معتبر است.

ماده ۹۲- امور راجع به دعوی مشتق از حیث اینکه توسط چه تعداد از سهامداران شرکاء یا اعضا و با چه شرایطی و علیه چه کسانی باید اقامه شود تابع قانون دولت متبوع شرکت است.

ماده ۹۳- در دعوی مشتق، خواهان از پرداخت هزینه دادرسی معاف است. ولی چنانچه حکم به نفع شرکت صادر گردد، هزینه دادرسی از محل محکوم‌به وصول خواهد شد.

در آن دیده می شود. برای مثال مطابق ماده ۹۳ لایحه اخیر، سهامدار اقامه کننده دعوای مشتق از پرداخت هزینه دادرسی معاف می باشد؛ در صورتیکه به موجب بخش اخیر ماده ۲۷۶ ل.ا.ق.ت مصوب ۱۳۴۷ هزینه دادرسی باید از سوی سهامداران خواهان پرداخت گردد.^۱ نوآوری دیگر لایحه در این فصل، در ماده ۹۲ انعکاس یافته است که دعوی مشتق را از حیت شرایط اقامه تابع دولت متبوع شرکت دانسته است.

فصل دوم با عنوان راهکارهای اقامه دعوا سهامداران به نام خود و انواعی دعوای اعم از حقوقی یا کیفری که می توانند اقامه کنند مورد بررسی قرار داده و با توجه به ق.م.ا ۱۳۹۲ که برای اشخاص حقوقی نیز مجازات تعیین کرده، بحثی را راجع به امکان اقامه دعوا علیه شخص حقوقی می پردازیم. بررسی این بخش از این نظر مفید است که با مجازات شخص حقوقی در صورت محکومیت آشنا شده و پیامدهای آن را نیز تبیین خواهیم نمود.

بخش دوم با عنوان پیامدهای اقامه دعوی مشتمل بر دو فصل خواهد بود که در فصل اول با عنوان ذینفع پیامدهای اقامه دعوا تلاش خواهد شد مفهوم ذینفع در قانون تجارت مشخص و معلوم شود تا بتوان ذینفع های دعوای مطروحه توسط سهامداران را تعیین نمود. فصل دوم با عنوان مسئولیت های مدنی و کیفری اگرچه موضوعات فراوانی را مشتمل می شود، در این فصل از بین موضوعات متعدد به صورت انتخابی به بررسی وضعیت هزینه دادرسی در دعوای سهامداران اعم از حقوقی و کیفری پرداخته و در ادامه وضعیت معامله مدیران با شرکت و اینکه سهامداران در مقابل آنان چه اقداماتی می توانند انجام دهند را بررسی نموده و در نهایت به انواع مسئولیت های بازرسان در مقابل شرکت و سهامداران خواهیم پرداخت.

---

^۱. پاسبان محمدرضا و جهانیان مجتبی، پیشین، ص ۱۰۲.

۱) طرح مساله

شرکت‌های تجاری دارای شخصیت حقوقی هستند؛ یعنی مانند هر یک از افراد جامعه می‌توانند طرف حق و تکلیف قرار بگیرند و شخصیت آنها غیر از شخصیت اعضایشان است. با این حال چون این شخصیت به صورت فرضی برای شرکت‌ها به وجود آمده است قاعدتا باید افرادی تصمیمات آن را اتخاذ کنند. در این میان نقش مدیران و مدیرعامل شرکت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

معمولا در شرکت‌های سهامی مدیرعامل شرکت که نماینده شرکت در برابر اشخاص خارج از شرکت است توسط مدیران (هیات مدیره) انتخاب می‌شود. چنانچه در مقررات لایحه اصلاحی قانون تجارت سال ۱۳۴۷ از جمله مواد ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۵، ۱۴۲ و ۱۴۳ مشخص می‌شود قانونگذار میان مدیران و مدیرعامل در لایحه مزبور تفاوت قائل شده است. به دیگر سخن در مورد شرکت‌های سهامی، مدیران عبارت از اعضای هیات مدیره هستند و مدیرعامل از این عنوان خارج می‌شود.

در مورد مقررات قانونی یا اساسنامه یا مصوبات مجمع عمومی ماده ۱۴۲ لایحه اصلاحی قانون تجارت ۱۳۴۷ به روشنی تعیین تکلیف کرده است. مطابق این ماده: «مدیران و مدیرعامل شرکت در مقابل شرکت و اشخاص ثالث نسبت به تخلف از مقررات قانونی یا اساسنامه شرکت و یا مصوبات مجمع عمومی بر حسب مورد منفردا یا مشترکا مسئول هستند و دادگاه حدود مسئولیت هر یک را برای جبران خسارت تعیین خواهد کرد».

در مورد اینکه از چه راه‌هایی می‌توان علیه مدیران یا مدیرعامل اقامه دعوی کرد موضوعی است که در این تحقیق به آن خواهیم پرداخت.

۲) اهداف تحقیق

هدف اصلی در این پژوهش این است که راه کارهای موجود اقامه دعوی از سوی سهامداران در شرکتهای سهامی و شرایط آن را از قوانین مختلف از جمله لایحه اصلاحی قانون تجارت ۱۳۴۷ مورد توجه قرار داده و به بررسی آنها و پیامدهای اعمال این قوانین خواهیم پرداخت.

۳) ضرورت و اهمیت تحقیق

با توجه به اینکه هدف از قانونگذاری حفظ حقوق افراد و ایجاد نظم و انضباط در امور است، آگاهی از این حقوق نیز به اندازه قانونگذاری اهمیت دارد. در همین راستا آگاهی سهامداران از حقوق خود در اقامه دعوی علیه مدیران نه صرفاً از جهت اقامه دعوی بلکه برای کنترل مدیران و مدیر عامل و جلوگیری از سوءاستفاده آنها از اختیارات خود نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند. با در نظر گرفتن اینکه همه‌ی سهامداران از حق اقامه دعوی علیه مدیران و مدیر عامل که جنبه بازدارنده نیز دارد آگاه نیستند، سعی خواهد شد راهکارها، شرایط و پیامدهای آن بررسی شود.

۴) سوالات تحقیق

الف) سؤال اصلی

- استیفای حقوق سهامداران زیان دیده در شرکت سهامی در قوانین به چه نحوی مقرر شده است؟

ب) سئوالات فرعی

۱. آیا سهامداران می‌توانند جز در قالب شخصیت حقوقی (دعوی مشتق) علیه مدیران و مدیر عامل اقامه دعوی نمایند؟

۲. تکلیف هزینه های دادرسی در دعوی سهامداران چه خواهد بود؟

۵) فرضیه های تحقیق

الف) فرضیه اصلی:

در حقوق ایران برای جبران خسارات سهامداران زیان دیده امکان اقامه دعوی علیه مدیران متخلف به نام شرکت در قالب شخصیت حقوقی و دعوای مشتق وجود دارد. به نظر می رسد اقامه دعوی علیه اشخاص ثالث از سوی سهامداران تنها با عنوان شخصیت حقوقی ممکن باشد، مگر آنکه به نحوی عمل حقوقی در ارتباط با مدیران یا مدیر عامل شرکت قرار گیرد. لکن در هر حال منافع حاصل از دعوی به شرکت خواهد رسید.

ب) فرضیه های فرعی

۱. اگرچه رویه قضایی در این خصوص متضمن اختلاف است، لکن گرایش این رویه و تاکید قانونگذار بر ذینفع که شامل سهامداران نیز می گردد، به نظر می رسد سهامداران مجاز به طرح دعوا اعم از حقوقی و کیفری علیه مدیران متخلف هستند.

۲. با اقامه دعوی از سوی سهامداران دو حالت را میتوان متصور شد که در هر دو حالت پرداخت هزینه دادرسی با سهامدارانی خواهد بود که اقامه دعوی کرده اند. در صورتی که حکم به محکومیت اقامه کنندگان دعوی صادر شود هزینه دادرسی به عهده آنها خواهد بود اما در صورتی که حکم به محکومیت خوانده یا خواندگان صادر شود هزینه پرداخت شده برای دادرسی از جانب محکومین به اقامه کنندگان دعوی مسترد خواهد شد.

۶) پیشینه تحقیق

با جستجو در منابع کتابخانه ای و سایت های اینترنتی و نمایه ها، بیان نامه یا کتاب بخصوصی که در ایران منحصران به موضوع پژوهش پردازد یافت نشد، اما در دانشگاه علامه طباطبایی پایان نامه ای با عنوان حقوق سهامداران اقلیت در شرکتهای سهامی در

ایران و انگلیس کار شده و نیز در دانشگاه تربیت مدرس دو پایان‌نامه با به ترتیب با عنوان - های تضمین حقوق سهامداران اقلیت در شرکتهای سهامی، مطالعه تطبیقی بین حقوق ایران و انگلیس و حقوق سهامداران اقلیت در شرکتهای سهامی به سرانجام رسیده که بطور خاص از حقوق سهامداران اقلیت سخن گفته شده که در خصوص پیامدها و نیز درباره راهکارهای احقاق حق سهامداران سخنی بیان نشده است.

۷) روش تحقیق

شیوه برگزیده در انجام این پژوهش کتابخانه ای بوده یعنی ریز مطالب و داده ها از منابع تالیفی موجود در کتابخانه ها و یا رجوع به سایت های مرتبط جمع آوری و سپس بررسی و تجزیه تحلیل روی آن صورت گرفته و اطلاعات نیز توصیفی، تحلیلی ارائه خواهد شد.

۸) سازماندهی تحقیق

در مجموع این تحقیق در دو بخش و هر بخش شامل دو فصل، یک مقدمه و نتیجه ارائه گردید. بخش اول تحت عنوان راهکارهای اقامه دعوی سهامداران به دو فصل تقسیم می گردد و در فصل راهکارهای اقامه دعوی سهامداران به نام شرکت و در فصل دوم بخش اول نیز راهکارهای اقامه دعوی سهامداران به نام خود آنها مورد بررسی قرار گرفت.

بخش دوم نیز با عنوان پیامدهای اقامه دعوی سهامداران مانند بخش اول به دو فصل تقسیم گردیده که در فصل اول دینفع پیامدهای اقامه دعوی سهامداران و در فصل دوم از بخش دوم در مورد هزینه دادرسی اقامه دعوی سهامداران بررسی انجام گرفت. در نتیجه گیری و پیشنهادات نیز نخست نتیجه ای از پژوهش ارائه و سپس به کاستی های موجود در این زمینه در قوانین موجود اشاره گردید.

بخش یکم: راهکارهای اقامه دعوی سهامداران

این بخش در دو فصل دسته بندی شده است. فصل اول را به بحث و تحلیل اقامه دعوی سهامداران به نام شرکت اختصاص داده ایم. سپس دعوای مشتق را از جهت امکان طرح دعوا، دیدگاه‌های حقوقدانان در این زمینه و شرایط بررسی نموده و در انتهای فصل به امکان طرح دعوای مشتق به صورت کیفری پرداخته ایم. در فصل دوم با عنوان راهکارهای اقامه دعوا سهامداران به نام خود، به دعاوی که سهامداران می توانند اقامه کنند، اعم از حقوقی یا کیفری پرداخته و شرایط سهامداران برای اقامه چنین دعاوی مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین با توجه به ق.م.ا. ۱۳۹۲ که برای اشخاص حقوقی نیز مجازات تعیین کرده، بحثی را راجع به امکان اقامه دعوا علیه شخص حقوقی می پردازیم.

فصل یکم: راهکارهای اقامه دعوی سهامداران به نام

شرکت

سهامداران می‌توانند بوسیله نهاد دعوی مشتق به نام و از طرف شرکت در جهت منافع شرکت اقدام به طرح دعوی نمایند. در این فصل ابتدا به تبیین دعوی مشتق، دیدگاه حقوقدانان در مورد دعوی مشتق سپس به امکان طرح دعوی مشتق علیه شخص ثالث را مورد بررسی قرار داده و در نهایت به بررسی دعوی مشتق از جهت امکات طرح به صورت کیفری خواهیم پرداخت.

مبحث نخست: اقامه دعوی مشتق

اساساً یکی از نتایج نظریه شخصیت حقوقی مستقل شرکت آن است که شرکت از اهلیت عام برخوردار بوده و می‌تواند به نام خود اقامه دعوا کرده و طرف دعوا قرار گیرد. بنابراین سهامداران شرکت نمی‌توانند از طرف شرکت این وظیفه را انجام دهند. بلکه خود شرکت است که در این دعوا ذی‌نفع می‌باشد.^۹ در نتیجه و به عنوان قاعده، دعوی شرکا به نام و از طرف شرکت جایز نمی‌باشد. با وجود این، در مواردی ممکن است نمایندگان شرکت و عاملان زیان به شرکت افراد یکسانی باشند و از اقامه دعوا امتناع نمایند. لذا در صورت عدم وجود مکانیزمی جهت حمایت از گروه‌های ذی‌نفع یعنی سهامداران و به ویژه سهامداران اقلیت، اشخاص ثالث ذینفع، شرکت زیان‌دیده، سهامداران و دیگر اشخاص ذینفع به طور غیرمستقیم از این زیان آسیب خواهند دید.^{۱۰}

با مالکیت سهام، حقوقی به سهامداران اعطا می‌شود که می‌توان از آن به حقوق اختصاصی یا شریک تعبیر کرد و در اساسنامه یا با تصمیم نهادهای شرکت نمی‌توان این حقوق را نقض کرد.^{۱۱} یکی از این حقوق، حق اقامه دعوی سهامدارانی است که یک پنجم سهام شرکت متعلق به آنها می‌باشد که با

^۹. پاسبان دکتر محمد رضا، پیشین، ص ۳۴.

^{۱۰}. پاسبان، دکتر محمد رضا و جهانیان، مجتبی، پیشین، ص ۸۶.

^{۱۱}. اسکینی، دکتر ربیعا، حقوق تجارت، شرکتهای تجاری، ج دوم، (تهران سمت، ۱۳۹۱)، ص ۹۳.